

**MACIÀ,
EL PRESIDENT DEL POBLE**

ORÍGENS PONENTINS I PENSAMENT POLÍTIC

Quintí Casals Bergés

Marc Macià Farré

f
FONOLL

Amb el suport de la Direcció General de Memòria Democràtica del Departament de Justícia, Drets i Memòria de la Generalitat de Catalunya

1a edició: març de 2024

© dels textos: Quintí Casals Bergés i Marc Macià Farré

© de les fotografies: els seus autors

Correcció: Núria Garcia Caldés i Growords

Disseny i maquetació: Núria Mirada (la Mirada Gràfica)

Impressió: Anfigraf Indústria Gràfica

Editat per:

Editorial Fonoll, SL

C/ Prat de la Riba, 128 · 25430 Juneda

www.editorialfonoll.cat

Espai Macià-Ajuntament de les Borges Blanques

C/ Carme, 21 · 25400 Les Borges Blanques

www.lesborgesblanques.cat

ISBN: 978-84-10220-17-1

DL: L 131-2024

Advertiment legal:

És rigorosament prohibida, sense l'autorització del titular del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic.

ÍNDIX

Preàmbul _____	7
Francesc Macià: la voluntat de ser i de compartir _____	9
Primera part. Francesc Macià: retrat privat des de Ponent _____	11
Els espais vitals de Francesc Macià _____	13
L'arribada a Lleida _____	16
Els Lamarca _____	18
La casa del carrer del Canonge González _____	26
El cercle d'amistats de Macià a Lleida _____	29
Francesc Macià, enginyer civil i militar (1876-1907) _____	32
La gran finca de Vallmanya _____	41
L'era Lamarca de Vallmanya _____	45
L'era Macià de Vallmanya i el projecte del Canal d'Aragó i Catalunya _____	49
El gran canvi públic de Francesc Macià: diputat per les Borges Blanques _____	57
Els companys del projecte sobiranista per a Catalunya _____	68
El gran canvi de Vallmanya: habitatge i negoci dels Macià Lamarca _____	72
Vallmanya: el descans de Francesc Macià _____	83
Macià: home clau de Catalunya _____	87
La vida a Barcelona (1931-1933) _____	92
L'enyor de la Terra Ferma _____	92
Els conflictes amb els treballadors de Vallmanya _____	98
Mort de Macià, Guerra Civil i exili de la família Macià Lamarca _____	101
Els hereus de Macià: el final de la casa de Lleida i la gran finca de Vallmanya _____	107
Segona part. Francesc Macià: alliberament social i nacional _____	123
Un nou Macià: cantar <i>La Marsellesa</i> i <i>Els Segadors</i> (1915-1919) _____	127
«L'hora dels catalans és arribada»: el camí vers Estat Català (1919-1922) _____	152
Dictadura i exili (1923-1931) _____	160

«Visca Macià i mori Cambó»: el president d'una Catalunya d'esquerres (1931-1933) _____	185
Conclusions _____	219
Fonts _____	225
Bibliografia _____	227

PREÀMBUL

Biografiar Francesc Macià és una tasca complicada. *L'Avi*, com era conegut en temps de la seva presidència de la Generalitat, se'ns mostra com un poliedre amb cares irregulars, cadascuna de les quals, en correspondència amb una de les múltiples facetes personals, implementades i explotades al llarg de la vida amb afany, coneixement, rigor i pulcritud, cosa que el converteix en una figura històrica inigualable i apassionant.

Tot i això, d'una manera sistemàtica les seves biografies han abusat de l'enfocament polític, i han deixat bastant de banda la primera part de la faceta militar i d'enginyer, per no dir la seva vida privada. Com si pràcticament no tingués família, els llibres que es refereixen a Macià manquen de dades bàsiques relatives als familiars o, senzillament, se'n despreocupen. El mateix passa amb els llocs on va viure o va treballar com a enginyer militar i civil, que quan s'esmenten mostren una falta de rigor i precisió preocupants.¹ Un exemple que pot il·lustrar el que diem és el conegut llibre d'Enric Jardí *Francesc Macià, President de Catalunya*, publicat el 1981, que ventilava els primers quaranta-vuit anys de la vida de Macià en unes poques línies entre les gairebé cinc-cents pàgines del text, tot donant a conèixer que va ser destinat a Lleida amb una lacònica frase que indicava que fou una «ciutat en la qual passà alguns anys».² Altres treballs han donat més dades, però la majoria pateixen de poca informació sobre facetes clau de la seva vida, ofuscats per la rellevant trajectòria política posterior.

Per això volem revisar aquest plantejament biogràfic de Francesc Macià en aquest llibre, i ho hem fet enfocant la seva figura en els aspectes menys coneguts. Així, en la primera part revisem la cara més íntima i familiar tot incidint en les característiques que li determinaven la vida quotidiana: gustos, aficions, amor, amistats i espais de vida. Incidim sobretot a plantejar un Macià lligat a les Terres de Lleida que vol viure a Lleida i Vallmanya, on té les cases residencials, i que se sent lligat culturalment i políticament a les Garrigues, sobretot a les Borges Blanques, però que estima, gairebé per damunt de la família, Catalunya com a nació.

En paral·lel, també seguim la seva trajectòria d'enginyer militar i la transcendència infraestructural que va tenir per als llocs on va fer estada. Entenem que aquesta és la part de la nostra història que està més en fase de revisió i en un estat inacabat d'actualització, ja que cada any apareix algun nou disseny de Macià transcendental o important per algun poble o ciutat de Catalunya.

1 Una excepció del que diem en aquest sentit és el llibre d'ALBAIGÈS, Josep Maria, *El Macià desconegut: militar, enginyer, polític i bisendat*. Lleida: Pagès Editors, 2012.

2 JARDÍ, Enric, *Francesc Macià, President de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981, p. 7.

Finalment, en aquesta primera part, ens centrem en el paper cabdal que va tenir com a president de la Comunitat de Regants de 1905 a 1923, per portar l'aigua del Canal d'Aragó i Catalunya a la zona de reg de Lleida. Això li va comportar una gradual vinculació amb la finca i casa de Vallmanya, que va esdevenir el seu lloc de residència més estimat cap al 1918 i fins al dia de la seva mort. Allí va ser feliç, i s'hi escapava amb la família per passar-hi tot el temps que podia, i per això mateix ara dol veure l'estat d'abandó en què es troba.

D'altra banda, en la segona part del llibre intentem construir una història intel·lectual de Francesc Macià centrada en l'anàlisi del seu discurs i la seva acció política, especialment en relació amb la transició del monarquisme al republicanisme, i del conservadorisme al progressisme. Aquest capítol està dividit en les quatre grans etapes de transformació intel·lectual de Macià. La primera engloba una etapa de transició entre 1915 i 1919, quan l'exmilitar comença a incloure amb força el discurs obrerista i republicà en el seu projecte polític, i posa les bases per construir una alternativa política de masses. En la segona etapa, de 1919 a 1923, Macià funda la Federació Democràtica Nacionalista i Estat Català, decidit a traslladar com a oferta política concreta la unió entre les idees d'alliberament nacional i social. La dictadura de Primo de Rivera, que s'allargassa entre 1923 i 1930, seguida de la Dictablanda, obliguen Macià a un amarg exili on, tossudament, continua fent política malgrat les adversitats. És una etapa d'intensa relació amb els ambients de l'exili republicà, liberal, anarquista, socialista, comunista i revolucionari en general, sempre implicat en una munió de conspiracions per acabar amb la dictadura. Finalment, entre l'abril de 1931 i el desembre de 1933, analitzem el Macià president, una etapa d'una gran riquesa documental i on per primer cop, com a polític, haurà d'aplicar les seves idees en una praxi política concreta, i buscar que doni els fruits promesos.

En definitiva, entenem que aquesta biografia feta des de les Terres de Lleida aporta, d'una banda, una visió complementària de la vida quotidiana de Macià abans i després del seu esclat com a polític. I d'una altra, explora en la formació gradual del discurs polític en què fou capaç de lligar, per primer cop, catalanitat i emancipació de les classes populars. Una figura sens dubte transcendental per a la Catalunya actual, perquè avui el seu discurs polític és hegemònic entre les forces polítiques catalanistes, i esdevé universal en la idea bàsica de progrés universal.

FRANCESC MACIÀ: LA VOLUNTAT DE SER I DE COMPARTIR

El llibre que us presentem és una obra a quatre mans que, d'una banda, ens il·lustra la vida de Francesc Macià des de la seva infantesa i més enllà de la seva mort, amb el Ponent català com a rerefons, i de l'altra ens aporta una reflexió sobre l'aspecte més intel·lectual d'una de les figures més emblemàtiques del catalanisme i l'independentisme.

El text que llegireu és, de ben segur, el resultat de moltes hores d'esforç i dedicació dels seus dos autors, els amics Marc Macià i Quintí Casals, a qui adreço d'avançada el meu agraïment més sentit, tant per la feïnada que han dut a terme com per donar-me la possibilitat d'escriure aquest modest pròleg.

Seria en va que pretengués complementar cap de les informacions que s'hi detallen, però sí que m'agradaria convidar el lector a reflexionar al voltant del que ens ofereix la figura del President.

Per un costat, tenim un Macià gens dogmàtic i obert sempre a servir al bé comú de la manera que estima més oportuna. Per a un antimilitarista convençut com soc jo, és evident que no em puc sentir gens identificat amb la seva carrera militar, però sí en canvi amb la determinació a romandre sempre fidel a la pròpia consciència. Consciència individual i col·lectiva.

Individual com a home davant les circumstàncies, i col·lectiva com a part d'una comunitat nacional, d'una societat i d'una nació que es veu greument amenaçada.

I és aquí on, des del meu punt de vista, l'exercici d'autodeterminació individual, i més endavant col·lectiva, de l'avi Macià, esdevé tot un referent.

El seu insubornable compromís amb les classes populars i més desfavorides el fa un personatge popular i estimat per la població, com també la seva determinació el converteix en una de les principals armes que tenim com a societat per poder avançar: l'esperança.

Convertir el judici pels Fets de Prats de Molló en un dels altaveus més importants de la causa catalana del moment ens permet connectar-nos amb l'actualitat del procés català i agafa més força que mai aquella màxima que diu que «com més resistència s'ofereix al tribunal més possibilitats hi ha que la sentència sigui menys desfavorable».

No renunciar mai als ideals ni tampoc a la més alta de les aspiracions és el que ens llega la seva brillant carrera política. I tot gràcies a unes arrels molt ben falcades.

Diuen que d'un arbre se'n valora el tronc, les branques i les fulles, i que molt sovint no pensem en les arrels, però sense arrels no hi ha arbre. I això ho té ben

present el president Macià: sense Ponent, sense les Garrigues, no hi ha projecte nacional ni social.

Els orígens són l'ètica, i sense ètica qualsevol estètica naixerà morta. I quan parlo d'orígens no ho dic pas des d'una perspectiva de cap mena de privilegis identitaris sinó des de la voluntat d'afrontar la causa més global des d'una perspectiva local.

Perquè aquesta fèrria voluntat de milers i milers de ciutadans i ciutadanes dels Països Catalans al llarg de la història de seguir lluitant per l'alliberament nacional només es pot entendre com una aportació més a totes les causes justes de la humanitat, a totes aquelles lluites compartides malgrat els temps de desencís que poguessin venir, i que només podrem guanyar si no renunciem mai a tornar-ho a fer i si ho fem junts, units en la nostra pròpia diversitat.

Gràcies, president Macià, per l'exemple de dignitat i compromís insubornable.

Gràcies, Marc i Quintí, per la vostra generositat i entrega a la reconstrucció nacional dels nostres imaginaris col·lectius, també des de Ponent i les Garrigues.

Visca la llibertat i visca els Països Catalans i visca Catalunya lliure!

Jordi Cuixart
Empresari i activista

Neuchâtel (Suïssa), desembre del 2023

PRIMERA PART

**FRANCESC MACIÀ:
RETRAT PRIVAT DES DE PONENT**

Quintí Casals Bergés

ELS ESPAIS VITALS DE FRANCESC MACIÀ

L'univers Macià té diversos llocs de referència a Catalunya. Primer, Vilanova i la Geltrú, on Francesc Macià va néixer el 21 de setembre de 1859. Allí van arribar els seus pares, Joan Macià i Artigues (les Borges Blanques, 1823-Vilanova i la Geltrú, 1882), de cal Granyada, i Maria Llusa i Segarra (les Borges Blanques, 1832-Vilanova i la Geltrú, 1910), de cal Gimeno, després d'haver-se casat a l'església parroquial de l'Assumpció de les Borges Blanques, el 16 d'agost de 1855.

Al cap hi duïen la idea d'obrir una casa de comerç d'oli d'oliva, que portarien en carros des de les Borges per embarcar-lo al port de Vilanova cap a Barcelona. I d'allí, cap a Cuba. L'any següent, ja amb el negoci consolidat, naixia el seu primer fill, Joan (Vilanova i la Geltrú, 1856-1922), pèrit mercantil i influent polític vilanoví; el seguiren Ramon (Vilanova i la Geltrú, 1858-?), dependent; Francesc, el nostre protagonista, i els quatre fills més petits, Josep (Vilanova i la Geltrú, 1862-1934), administrador de l'escorxador de la ciutat; Antoni (Vilanova i la Geltrú, 1864-Argentina, 1920), escriptor; Ferran (Vilanova i la Geltrú, 1865-1869), mort petit, i Maria (Vilanova i la Geltrú, 1867-Barcelona, 1932), monja.

En el moment de nàixer Francesc, a la casa dels Macià Llusa, ubicada al carrer de Sant Pau, número 7, de Vilanova, hi vivien els cinc membres de la família, a més d'un germà del pare, Ramon Macià Artigues, la seva dona i un germà d'aquesta; i encara tres germanes petites de la mare de Francesc, la filla d'una d'elles i el seu home.

Durant la infantesa de Francesc, la família va mantenir una posició benestant. El 1857, el seu pare havia obert un hostal, que s'afegia a la casa de comerç que havia estat ampliada el 1865 amb la compra de dos magatzems, un dels quals, de 754 m², al davant de la platja de Vilanova. Poc abans, el 1861, el seu pare havia participat en l'adquisició del llagut *Nostra Senyora de Vinyet*, que solia fer el trajecte fins a Barcelona en quatre hores, i també es desplaçava a Tarragona, Sitges o Torredembarra per portar-hi oli i vi. Amb aquesta hàbil activitat marina, que va mantenir fins al 1871, s'estalviava impostos dels burots terrestres per l'entrada de consums.

Es pot dir que fins al començament de la dècada de 1870 els negocis van anar força bé. En l'aspecte social, Joan Macià Artigas fou un dels fundadors, el 1859, del Círculo de la Amistad, una societat centrada en l'oci dels emprenedors, i el Centro Artesano el 1866, que fou una escissió del Casino Artesano original i partidari de les accions insurreccionals de Joan Prim. D'aquesta manera, després de la revolució progressista i republicana de 1868, encapçalada pel general Joan

Prim, Joan Macià fou membre del consistori de Vilanova els anys 1870, 1875 i 1877, i va freqüentar Víctor Balaguer, escriptor i polític, líder del Partit Radical Progressista a Catalunya. Tanmateix, els negocis de Joan Macià començaren a decaure durant els primers anys de la Restauració borbònica encetada el 1875; de manera que, com diu Jordi Ferrer, «hagué d'hipotecar la casa familiar i els magatzems comercials que posseïa per un valor de 27.500 pessetes amb l'omnipresent Salvador Raldiris de creditor».¹

Poc després de la fallida dels seus negocis, moria Joan Macià, el 22 de febrer de 1882. La seva dona cedia la gestió del que quedava del patrimoni al fill gran, Joan Macià Llussà, que era membre del Partit Republicà Democràtic i Federal liderat per Francesc Pi i Margall. Joan va adquirir protagonisme polític com a regidor municipal, tinent d'alcalde i, fins i tot, alcalde en funcions durant el 1885. Amb tot, la situació econòmica de la família va empitjorar a finals de la dècada de 1880, bàsicament perquè Joan va fundar una cooperativa de consum on va gastar part dels fons familiars.

Davant la crisi, Maria Llussà va donar poders als seus fills Joan i Francesc perquè venguessin les finques que creguessin oportunes amb l'objectiu de pagar els deutes. Això no va ser suficient, de manera que, com veurem més endavant, el futur sogre de Francesc Macià, el ric propietari lleidatà Agapito Lamarca, els va haver de rescatar de la bancarrota total.

Retrat de bust de Francisco Macià y Llussà, extret de l'orla del curs 1874 del Col·legi Lliure de Segon Ensenyament de Vilanova i la Geltrú. Autor: Manuel Roig Mas. Font: Fons Macià (ANC).

¹ FERRER, Jordi. «L'entorn familiar de Francesc Macià a Vilanova i la Geltrú», *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, octubre de 2015, p. 75.

Entretant, Francesc Macià havia completat els estudis de primària i batxillerat amb unes notes discretes, i es disposava a entrar en l'Acadèmia d'enginyers de Guadalajara el 1874. Després d'haver-hi passat la infantesa i l'adolescència, Macià no va tornar a viure més de manera regular a Vilanova, tot i que sempre hi va mantenir una relació cordial. A diferència de Joan, el germà gran, Francesc sempre va tenir més tirada pel Ponent de Catalunya. De fet, la família, tot i viure a Vilanova, va mantenir el contacte amb les Borges Blanques, on solien passar l'estiu per visitar els familiars i mantenir les seves propietats. En aquestes visites, Macià va adquirir «una visió rural i pagesa, la visió del secà i el reg, el contacte amb la societat agrària en transformació constant per la presència del Canal d'Urgell».²

Amb tot, quan el Francesc Macià enginyer militar es va establir a Lleida, després d'haver-se casat el 1888, sempre va mantenir el contacte regular amb Vilanova i la Geltrú, on solia estiuajar amb la família el mes d'agost, especialment als primers anys del segle xx. En aquella època, com recordava la seva filla Maria Macià Lamarca en el llibre de memòries escrit per Zeneida Sardà, la gent de Vilanova no anava a la platja a banyar-se i prendre el sol.³ Cap al tard, treien les cadires i s'asseien a l'ombra de les palmeres. Allí prenien la fresca, xerraven i feien un refrigeri. Durant aquestes estades, Macià freqüentava la família, els amics, sobretot l'advocat Amadeu Hurtado, i xerrava amb els mariners i els acompanyava, de tant en tant, a fer un passeig marítim a bord de les seves embarcacions. També acudia a una tertúlia de vilanovins significatius, que es reunia a la Biblioteca Museu Balaguer. La bona relació amb la seva ciutat natal es va consolidar el 1896, quan l'Ajuntament li va encarregar una obra cabdal per a la ciutat, el disseny del clavegueram.

Paral·lelament, en el transcurs de la vida de Macià va adquirir importància la ciutat de Barcelona. Allí va viure en tres períodes que, si bé van ser curts, foren transcendents. Primer, durant la formació militar (1881-1883); després, mentre hi va estar destinat com a enginyer militar i va obrir la seva empresa de formigó armat (1893-1895), i, finalment, quan va ser president de la Generalitat, entre 1931 i 1933, quan va viure a la Casa dels Canonges fins a la seva mort.

Tanmateix, tot i reconèixer la importància de Vilanova i Barcelona en la vida de Macià, considerem que manté amb aquestes ciutats una relació circumstantial o accidental, ja que el gruix de la seva vida el passa a Ponent. Des que va arribar a Lleida destinat com a enginyer militar per primer cop el 1887, Macià es va identificar i es va sentir atret per aquest territori, de manera que, com diu Albert Tubau: «Macià fou un lleidatà d'adopció i de convicció i mai perdé l'accent ponentí».⁴ Un lligam creixent, amb les Terres de Lleida, que es va concretar en tres espais clau.

2 ALBAIGÈS, Josep Maria. *El Macià desconegut: militar, enginyer, polític i hisendat*. Lleida: Pagès Editors, 2012, p. 30.

3 SARDÀ, Zeneida. *Francesc Macià vist per la seva filla Maria*. Barcelona: Destino, 1989.

4 TUBAU, Albert. «De Francesc Macià... i altres presidents», *Diari de Vilanova i la Geltrú*, p. 14.

En primer lloc, les Borges Blanques, on tenia les arrels familiars i d'on va ser diputat per primera vegada el 1907, tot deixant la seva carrera militar. Allí, el seu lideratge va esdevenir incontestable, fins al punt que fou reelegit vuit cops, manifestant tostemps el seu compromís en la defensa de la terra, del pagès i de la producció de l'oli d'oliva. En segon lloc, a la ciutat de Lleida, on va estar destinat com a militar, hi va formar una família i va establir la seva residència. I, finalment, la finca de Vallmanya, la *vall magna* dels confins del terme d'Alcarràs, heretada per la seva dona el 1897. Un territori sec, immemorial i inhòspit, que el va donar a conèixer públicament com un gran gestor quan a principis del segle xx es va entestar a portar-hi aigua per regar les seves àrides contrades.

En conseqüència, dels 74 anys de vida de Francesc Macià, en va viure 16 a Vilanova i la Geltrú, des del naixement el setembre de 1859 fins al gener de 1876, quan es va incorporar a l'Acadèmia Militar de Guadalajara. Després de fer la carrera militar i passar per diverses destinacions, va arribar a Lleida el 1887, amb 28 anys, i hi va fixar la residència, compartida amb Vallmanya, fins al dia de la seva mort, esdevinguda el Nadal de 1933. Entremig, el terrible exili de setembre de 1923 a febrer de 1931, i la residència a Barcelona en dues fases, de 1893 a 1895 —per destinació militar— i de 1931 a 1933, com a president de la Generalitat. Per tant, Macià va tenir residència a Ponent durant 46 anys, gairebé dos terços de la seva vida. Un temps que, sovint obviat per la historiografia, volem recordar.

L'ARRIBADA A LLEIDA

Havent aprovat el batxillerat el 24 de juny de 1874, Francesc Macià va superar l'examen d'ingrés de l'Acadèmia Militar de Guadalajara, el 25 de juny de 1875, i s'hi va incorporar el 10 de gener de 1876, amb 16 anys. El 1878 va ser nomenat alferes i el 1880 va esdevenir enginyer militar. Macià va manifestar des de molt jove una clara i combinada vocació per l'Exèrcit i l'enginyeria. Pocs mesos després d'ingressar com a cadet, rebia la Cruz de Primera Clase del Mérito Militar amb distintiu blanc pels serveis prestats durant la guerra carlina. Amb 21 anys, va completar la formació a Barcelona (1880) i Madrid (1880-1881), per obtenir el grau de tinent telegrafista a la secció de coloms missatgers. Després, va ser destinat a Barcelona (1881-1883), on el 7 d'abril de 1883 va rebre el grau de capità; Sevilla (1883-1885), amb una breu estada intermèdia a Ceuta; Jaén (1885-1887) i Lleida, on va arribar el 1887 amb el nomenament de cap de la Comandància d'Enginyers sota el braç. Entremig, es va presentar voluntari per anar a lluitar a la guerra de Cuba (1884) i la de les Filipines (1886), però en cap dels dos casos se li va concedir el permís.

Abans de marxar a Lleida, va ser rebut a Sevilla pel seu cap, el general Camilo García de Polavieja, aleshores capità general d'Andalusia i posterior ministre de Guerra al Govern conservador de Francisco Silvela (1899), el qual li va recomanar que anés a trobar un amic seu, l'arquitecte Agapito Lamarca. Polavieja el va presentar com una gran persona, tot i la seva excentricitat, molt coneguda a Lleida, de manera que el podria introduir a la ciutat. Tot i que va seguir les recomanacions del seu cap i va anar a visitar Agapito, aquell dia l'home no era a casa. El servei li va dir que durant un temps faria estada a Barcelona, on, ja vidu, havia anat amb les seves dues filles per seguir la temporada musical del Liceu.

Macià es va concentrar llavors en la seva tasca de cap de la Comandància d'Enginyers, que va exercir interinament fins al 1892.⁵ A continuació va ser destinat, breument, a Girona (1893), Barcelona (1893-1895) i de nou Lleida, el 1895, ja com a comandant d'enginyers titular, un càrrec que va desenvolupar fins a l'abril de 1907, data en què va abandonar l'Exèrcit. Durant l'any final de la seva carrera militar també va fer-se càrrec de la comandància de Tarragona, en comissió de serveis, per la qual cosa va viatjar a Tortosa, Reus, Valls i Tarragona.

Una de les primeres feines de Macià tot just arribar a Lleida va ser aixecar un plànol topogràfic de la ciutat. Més endavant en va fer un altre de la caserna de la Seu Vella, lloc on va viure inicialment i on també va estar ubicat el gruix de la guarnició militar fins al 1948. El càrrec de comandant d'enginyers de Lleida li va atorgar un profund coneixement de la província. Així, per exemple, a la primavera de 1892 va recórrer, amb el capità enginyer Juan Avilés, la zona del Pirineu afectada per la línia de ferrocarril de la Noguera Pallaresa, que anava de Tàrrrega a Esterrí d'Àneu passant per Tremp, amb la missió de fer un informe per aixecar els plànols i redactar una memòria del terreny per on havia de passar el tren.⁶ Posteriorment, les estades a Girona, Barcelona i Tarragona, així com el coneixement del Garraf, li van proporcionar una visió àmplia i variada del país que li va ser molt útil com a president de la Generalitat. En definitiva, com diu Roig, la seva carrera militar «és rectilínia i ascendent dins d'uns cànons habituals. Dona la imatge de persona eficaç, professional, dedicada sobretot a les obres de construcció i no gaire a la vida militar de caserna».⁷

⁵ *Anuario Militar de España, año 1892*. Madrid: Imprenta y Litografía del Depósito Guerra, 1892, p. 453.

⁶ *El País*, 17.09.1892, p. 2.

⁷ ROIG, Josep M. *Francesc Macià. De militar espanyol a independentista català (1907-1923)*. Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2006, p. 20.

